

26. 52.
1

DANIELIS NETTELBLADT
PRAECOGNITA
SPECIALIA
IVRISPRVDENTIAE
PRIVATAE COMMVNIS
ROMANO-GERMANICO
FORENSIS.

IN
VSVM PRAELECTIONVM.

EDITIO LEGITIMA SECVNDA.

HALAE
EX OFFICINA RENGIERIANA:
MDCCLXXIX.

DANIELS RECHENKUNST
PRAELECTIO
STRIATA
CHRISTOPH VON WOLFF
PRIVATAE COMMUNE
ROMANO-GERMANICO
FORENSIS

KÖN. PR. FR.
UNIVERS.
ZVHALLE

L. B.

S.

Quanti faciam scripta propae-
deutica, vel ex eo patet,
quod non solum a. 1747
praecognita vniuersae eruditionis generalia,
quae a. 1755. typis repetita, euulgaue-
rim: sed et a. 1759. prodierint me aucto-
re *praecognita iurisprudentiae positivae ge-*
) (2 *neralia,*

PRAEFATIO.

neralia, nunc *novae introductioni in iurisprudentiam positivam Germanorum communem*, quae hoc anno lucem adspexit §. I. seqq. inserta. Ast, nec eruditionis vniuersae, nec iurisprudentiae positivae, praecognita generalia sufficiunt: sed praeterea in singularum iurisprudentiae positivae partium praecognitis specialibus, ea ulterius evoluenta, et magis determinanda sunt, quae in praecognitis generalibus non nisi generatim tractari possunt. Licet vero non desint praecognita specialia nonnullarum iurisprudentiae positivae partium: defectus completorum praecognitorum iurisprudentiae privatae tamen eo magis dolendus, quo magis

gis

PRAEFATIO.

gis iis indigemus ideo, quoniam ex more maiorum haec iurisprudentiae pars ad seriem titulorum in Pandectis doceri solet, et nec optima compendia iuris Digestorum vix quidquam eorum continent, quae ad veri nominis praecognita iurisprudentiae priuatae specialia spectant. Hinc illotis manibus plerumque aggreditur cupida legum iuuentus studium iurisprudentiae priuatae, quod non potest non tristes producere effectus. Mearum itaque partium esse duxi, supplere hunc defectum, et breuibus positionibus comprehendere, quae ignorare non debet, qui bene praeparatus arduum et prolixum iurisprudentiae priuatae studium aggredi vult.

)(3

Quum

PRAEFATIO.

Quum vero iurisprudentiae privatae studium in toto suo ambitu consideratum, complectatur et romanae et germanicae et forensis iurisprudentiae privatae studium, dum non solum ipsum ius romanum et germanicum explicandum, sed et quodnam horum iurium hodie in foro triumphet, definiendum: et praecognita iurisprudentiae privatae omnia ea complecti necesse est, quae ratione totius studii iurisprudentiae privatae ad praecognoscenda referri possunt, hinc praecognita *iurisprudentiae privatae Romano-Germanico-Forensis* dicenda sunt. Scio quidem extare iam ab aliis conscripta praecognita iurisprudentiae privatae, eoque re-
ferri

PRAEFATIO.

ferri posse in fronte libelli laudata scripta
BVCKII, HERTZOGII, et, qui primo loco
nominandus fuisset, celeberrimi et eruditi
Viri CAR. FRID. WALCHII. Ast, neuter
horum ad vtrumque ius, romanum nimi-
rum et germanicum simul suas extendit cu-
ras; praetereaque ea quae spectant iurispru-
dentiam forensam, nemo horum tractavit.
Ne itaque mihi porro desit libellus, ad cuius
ductum ea, quae lectionibus Pandectarum
et iuris germanici priuati praemittenda esse
censeo, tradi possunt, festinanti calamo haec
praecognita in vsum harum praelectionum in
chartam conieci, et statim typis mandari cu-
raui. Dabam Halae d.V. Oct. MDCCCLXXII.

Post

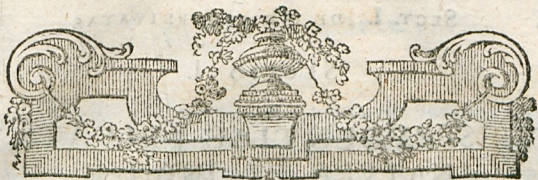
PRAEFATIO.

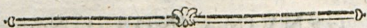
Post furtiuam recusionem horum praecognitorum, cuius criminis auctorem, et locum vbi commissum, ignoro, prodit haec secunda legitima editio, quae et vel ideo, vt lucrum ex recusione speratum intercipiatur, ita aucta et emendata, vt fere noua videri possit. Praeterea et ex variis aliis causis multa mutanda fuerunt, et praesertim nouissima, vt et in prima editione praeteruisa, scripta supplui. Haec sunt quae de hac noua editione monenda fuerunt. Dabam Halae d. XI. Oct. MDCCLXXIX.

PRAE-

PRAECOGNITA SPECIALIA
IVRISPRVDENTIAE PRIVATAE
COMMVNIS
ROMANØ - GERMANICO - FORENSIS.

GEORG. LVDEW. HERTZOG *Commentatio iuridica, in qua praecognita iurisprudentiae romanae mathematicorum ordine explicantur.* Ienae 1736. 8.

IO. CHRIST. BVCKII *Prolegomena iurisprudentiae civilis privatae, methodo scientifica conscripta.* Lipsi. 1731. 8.

CARL FRID. WALCHS *Vorbereitungsgründe der teutschen bürgerlichen Rechtsgelehrtheit.* Ienae 1757. 4.

GEORG. HENR. POTSCHKA *Prolegomena in ius civile romanum.* Wetzlariae 1776. 8.

§. I.

Eius partis iurisprudentiae theoreticae secularis, quae sub nomine *iurisprudentiae privatae* opponitur iurisprudentiae publicae, praecognita specialia, redeunt ad ea quae de eius 1) *natura et indole*; 2) *fontibus specialibus*; 3) *subsidiis specialibus*; 4) *methodo speciali*, ipsi systemati iurisprudentiae privatae praemitenda sunt.

A

SECTIO

SECTIO I.

DE

IVRISPRVDENTIAE PRIVATAE
NATVRA ET INDOLE.

§. 2.

Ad cognoscendum indolem iurisprudētiaē privatae faciunt, quae de eius 1) *genuina notione*; 2) *partibus*, scitu necessaria sunt.

TIT. I.

DE IVRISPRVDENTIAE PRIVATAE
GENVINA NOTIONE.

§. 3.

Et si IMPERATOR in §. 4. I. de I. et I. vbi loquitur de studio iuris, totum ius diuidat in publicum et priuatum, dum ait: *huius studii duae sunt positiones publicum et priuatum. Publicum ius est, quod ad statum rei romanae spectat. Priuatum est, quod ad singulorum utilitatem pertinet*: in docenda iurisprudētia positiua Germanorum tamen haec iuris, pro iurisprudētia summi, diuisio, tanquam generalis diuisio totius iurisprudētiaē in duas partes, admitti nequit. Est potius, prout ex praecognitis generalibus iurisprudētiaē positiuae Germanorum constat, diuisio iurisprudētiaē in publicam et priuatam, subdivisio eius partis iurisprudētiaē theoreticae ciuilib, quae sub nomine iurisprudētiaē secularis alodialis venit. Licet vero, et quoad alias iurisprudētiaē partes haec subdivisio in scriptis Actorum obuenire soleat, quoad eas tamen eam admitti, nec necesse est, nec expedit,

§. 4.

§. 4.

In eruenda genuina notione iurisprudentiae priuatae omnia redeunt ad status publici reipublicae, tam in genere, quam in specie status publici germaniae, notionem. Est vero *status publicus reipublicae* (*die Staatverfassung*) complexus omnium eorum, quae rempublicam ipsam eiusque regimen concernunt, tam quoad rempublicam in se, quam in relatione ad alias respublikas, sicque alias gentes, spectatam, indeque oritur status publici in *internum* et *externum* diuisio. Quod si nunc ponis rempublicam, quae in quaestione est, esse Germaniam, per se patet quid sit *status publicus Germaniae* (*die teutsche Staatsverfassung*), nimirum complexus omnium eorum, quae Germaniam ipsam eiusque regimen concernunt.

§. 5.

Ex his quae de statu publico dicta sunt formanda est notio iurisprudentiae priuatae. Sunt inter veritates iuridicas, seu veritates de iuribus et obligationibus, quae delicta non concernunt, quae constituunt iurisprudentiam *ciuilem*, sic in oppositione ad criminalem iurisprudentiam dictam, praetereaque nec modum expediendi negotia iuridica ciuilia, nec sacra Christianorum, nec feuda concernunt, tales, quarum obiectum status publicus reipublicae non est. Si hae veritates in formam artis rediguntur, inde oritur *iurisprudentia priuata*, quae itaque est ea pars iurisprudentiae theoreticae ciuilis, et quidem secularis allodialis, quae continet veritates iuridicas statum publicum non concernentes. Opponitur ei *iurisprudentia publica*, de qua non hic sed alibi agendum.

§. 6.

Quae cum ita sint per se constabit, tam de *nexu*, quam de *limitibus*, inter iurisprudentiam priuatam ab vna,

et omnes reliquas iurisprudentiae partes ab altera parte. Unde quoad genuinam eius notionem non nisi hoc monendum superest, iurisprudentiam priuatam etiam simpliciter sub *iuris ciuilibus* nomine venire, licet ob varios iuris ciuilibus significatus potius iurisprudentia priuata (*die Privatrechtsgelahrtheit, bürgerliche Rechtsgelahrtheit*) dicenda.

VLR. OBRECHT *Or. de conuersione iuris priuati et publici.*
Argent. 1682. et in EIVS academicis in vnum volumen
collectis pag. 515 seqq.

DIET. HERM. KEMMERICH *de arctissimo iuris publici
priuatiq[ue] nexu.* Ienae 1730.

CHRIST. LVD. SCHEIDT *iuris publici et priuati differen-
tiae principes.* Frfc. et Lips. 1749.

TIT. II.

DE PARTIBVS IVRISPRVDENTIAE
P R I V A T A E.

§. 7.

Iurisprudentia priuata ex triplici fundamento in partes diuidi potest. Est enim I. pro fontium diuersitate vel *communis* seu *uniuersalis*, *generalis*, vel *particularis*, prout fontes eius vel tales leges sunt, quae in germania, saltem in regula, vbique, et quoad omnes, qui eundem statum habent, valent: vel tales, quae non nisi in hoc vel illo loco, aut non quoad omnes eos, qui eundem statum habent, valent. Prior vel *peregrina*, vel *germanica* est, prout fontes eius sunt vel peregrinae leges, quae ex receptione in germania valent, vel leges domesticae seu germanicae. Licet vero iurisprudentia priuata romana, non nisi pars iurisprudentiae peregrinae sit: potissimum tamen in iurisprudentia priuata peregrina, tanquam

quam parte iurisprudentiae secularis et quidem allodialis, ad ius romanum recurrendum, vnde hic quoad iurisprudentiam priuatam peregrinam potissimum *romanae* iurisprudentiae ratio habenda.

10. STEPH. PÜTTER *Observatio: vom Verhältnisse zwischen gemeinen und besondern Rechten nach allgemeinen Grundsätzen überhaupt* in EIVS *Beyträgen zum teutschen Staats- und Fürstenrecht.* P. 2. num. XXII.

§. 8

Iurisprudentia priuata romana est vel *Antejustiniana*, quae in legibus romanis ante Iustiniani tempora constitutis contenta est; vel *Iustiniana*, quae in legibus romanis a Iustiniano latis contenta est; vel *Postiustiniana*, quae in legibus romanis post tempora Iustiniani latis contenta est. Cum vero IUSTINIANVS non solum multas novas leges tulit, sed et anteriorum Imperatorum constitutiones in suum Codicem retulit, nec non iis locis in scriptis antiquorum ICIORUM obuiis, quos Pandectae continent, vim legis dedit, sub *iurisprudentiae Iustinianae* in sensu latiori nomine etiam comprehendi solent leges pandectarum, et constitutiones Imperatorum codici Iustiniano insertae quae Iustinianum auctorem non habent. Caeterum quoad *mediam iurisprudentiam romanam*, cuius mentionem facit IUSTINIANVS in §. 3. I. *de legit. agnat. success.* his verbis: *media autem iurisprudentia, quae erat quidem lege duodecim tabularum iunior, imperiali autem dispositione anterior*, adhuc notandum, eam esse partem iurisprudentiae Antejustinianae, cuius terminum a quo et ad quem IUSTINIANVS per ipsa haec verba distincte satis determinauit.

10. VOLCK. BECHMANN *de media iurisprudentia ICiorum Romanorum.* Ienae 1668.

§. 9.

Iurisprudentia priuata germanica vero vel *antiqua*, vel *media*, vel *noua* est: prout eius fontes sunt vel antiquae, vel mediae, vel nouae leges germanicae, sicque vel tales quae, a prima rerum germanicarum origine vsque ad exitum stirpis Carolingicae; vel tales quae, ab hoc tempore vsque ad tempora MAXIMILIANI I; vel tales, quae ab hoc tempore ad nostram vsque aetatem, oratae sunt.

§. 10.

Est porro iurisprudentia priuata II. pro diuersitate eorum, quorum iura et obligationes in ea traduntur, vel *iurisprudentia priuata priuatorum*, vel *iurisprudentia priuata illustrium*, seu *heroica*, *Principum imperii* (*die Privatrechtsgelahrtheit der erlauchten Personen*): prout ii, quorum iura et obligationes traduntur, sunt vel homines priuatae fortis, vel principes et qui ad eorum familiam pertinent, seu personae illustres, secundum personam suam priuatam considerati.

10. IAC. HELFERICH *de iurisprudentia principum ordinumque S. Rom. Germ. Imperii priuata* Diff. 1. Tub. 1730. Diff. 2. ib. 1745.

§. 11.

Sequitur III. diuisio iurisprudentiae priuatae in *antiquatam* et *hodiernam* seu *forensem*, quae oritur ex ea veritatum iuris priuati diuersitate, quod vel non amplius habeant, vel adhuc habeant, usum in decidendis casibus in foro obuidentibus. Indequae iurisprudentia priuata forensis non nisi eas veritates sub se comprehendit, quae sub nomine *usus hodierni* venire solent, et magna est inter

ter iurisprudentiam priuatam germanicam nouam (§. 9.)
et iurisprudentiam hodiernam seu forensiam, differentia.

§. 12.

Quodsi nunc, prout fieri debet, omnes hae partes
iurisprudentiae priuatae secundum ordinem doctrinarum
naturalem simul traduntur, inde oritur systema iurispru-
dentiae priuatae. In quo si, prout in vltum praelectio-
num academicarum fieri debet, tam iurisprudentia pri-
uata priuatorum, quam illustrium (§. 10.); vt et tam
peregrina, quam germanica iurisprudentia priuata (§. 7.)
obuenit: att ut, vt, quoad iurisprudentiam priuatam
peregrinam, potissimum iurisprudentia romana iustinia-
nea in sensu laetiorum (§. 8.), quoad germanicam ve-
ro, non nisi communis seu vniuersalis iurisprudentia
germanica (§. 7. et quidem potissimum noua (§. 9.) ex-
plicetur, addita quoad singulas doctrinas iurisprudentia
forensi seu vsu hodierno (§. 11.): tale systema merito
sub *systematis iurisprudentiae priuatae communis romano-
germanico forensis* nomine venit. Ideo itaque, quod ta-
le systema, praeter iurisprudentiam priuatam peregrini-
nam et germanicam, simul forensiam iurisprudentiam
priuatam contineat, nec iurisprudentia priuata Anteiusti-
niana et Postiustiniana, nec germanica priuata antiqua
et media, in eo plane negligenda est, et per determinatio-
nem: *forensis*, hae partes iurisprudentiae romanae et
germanicae priuatae non excluduntur.

§. 13.

Att cum sint, qui iurisprudentiam priuatam ger-
manicam communem seu vniuersalem, ad suaui somnia
Ictorum recentioris aevi referunt, hic decidenda est quae-

stio: *an detur iurisprudencia germanica priuata vniuersalis?* Cuius quaestionis hic sensus est: an detur, seu potius cogitari possit, iurisprudentiae pars, in qua doctrinae iuris priuati ex legibus germanicis talibus, quae, saltem in regula, vbique et quoad omnes eiusdem status homines, in germania olim valuerunt, aut adhuc valent, traduntur? Distinguendo inter iurisprudentiam priuatam completam et incompletam respondendum esse censeo. *Completa iurisprudencia priuata germanica vniuersalis omnino non datur: ast incompletam dari, negari nequit.* Est vero iurisprudencia priuata completa, si, licet non omnes, tamen potiores doctrinas, quae secundum iurisprudentiae priuatae genuinam notionem ad eam referri debent, continet, et in casu opposito dicitur incompleta.

FRID. HENR. MYLIUS *de genuino iur. germ. vniuersalis hodierni priuati civilis conceptu mediisque illud meliorem in ordinem redigendi.* Lips. 1751.

IDEM *de iure consuetudinario vniuersali mediæ aevi in speculis feodonico et suenico eiusque cognoscendi ratione.* Ibid. 1756.

GVILIELMI AVG. RVDLOFF *Comm. de iure germanico iusta methodo tractando.* Goett. 1767.

O. L. ab EICHMANN *de iure germanico civili omnibus litibus in foro obuientibus sufficiente.* Duisburgi ad Rhenum.

GEORG. STEPH. WIESAND *de iure germanico melius proficiendo.* Vitemb. 1766.

IOS. LEONH. BANNIZA *de utilitate et necessitate studii iuris germanici civilis communis.* Vindob. 1760.

IDEM *de requisitis systematis iuris germanici civilis communis.* Ibid. eod.

IO. STEPH. FÜTTER *Observatio: Ob außer den untr dem Namen der gemeinen Rechte üblichen Gesetzbüchern sonst nichts*

nicht in Teutschland gemeinen Rechts seyn könne? in
EIVS Beyträgen zum teutschen Staats- und Fürsten-
recht. P. II. num. XXVII.

§. 14.

Caeterum quoad iurisprudentiam priuatam foren-
sem, seu vsum hodiernum iuris priuati romani et ger-
manici, notandum, eum esse duplicis generis. Est enim
vel *usus hodiernus in se spectatus*, qui locum habet extra
casum pugnae duplicis huius iuris, et aut vsum hodiernus
iuris romani in se spectati, aut vsum hodiernus iuris ger-
manici in se spectati est, vel *usus hodiernus in casu pugnae
horum iurium inter se*. In hoc vltimo casu vero iterum
duplex est, vel *purus*, si quoad doctrinam quandam iu-
ris priuati non nisi vnum alterumue horum iurium in fo-
ro obtinet, vel *mixtus*, si in vna eademque doctrina iu-
ris priuati vtrumque ius suo modo in foro obtinet.

DAV. GEORG. STRVBEN *Abhandlung von dem Misbrauche
und guten Gebranche der alten teutschen Rechte* in EIVS
Nebenstunden P. V. num. 32.

IO. STEPH. PÜTTERS *Observatio: Erhebliche Folgen des
Satzes, daß es zweyerley gemeine Rechte in Teutschland ge-
be*, in EIVS Beyträgen zum teutschen Staats- und Für-
stenrecht P. II. num. XXVIII.

SECTIO II.

DE

FONTIBVS SPECIALIBVS IVRIS-
PRVDENTIAE PRIVATAE.

§. 15.

Fontes speciales iurisprudentiae priuatae differunt in eo, quod alii sint iurisprudentiae priuatae *romanae*, alii *germanicae*, alii *forensis* fontes.

TIT. I.

DE FONTIBVS SPECIALIBVS IVRIS-
PRVDENTIAE PRIVATAE
ROMANAE.

§. 16.

Jurisprudentiae priuatae romanae fontes sunt 1) *leges romanae priuatae earumque analogia*; 2) *hoc fonte deficiente, rei natura ea quam apud Romanos habuit*. Quod attinet primum fontem, is pro ea diuersitate iurisprudentiae priuatae romanae, quod sit vel *Anteiustinianca*, vel *Iustinianca*, vel *Postiustinianea* (§. 8.), differt.

§. 17.

Sunt vero I. iurisprudentiae romanae *Anteiustiniancae* fons, eae ex historia iuris romani, quae hic praesupponitur, notae leges romanae, quae ius romanum Anteiustinianicum constituunt, veluti 1) *leges regiae*; 2) *ius naturae, gentium et ciuile in sensu iuris romani, quod tempore liberae reipublicae obtinuit, praesertim vero ius ciuile, tam stricte sic dictum eiusque variae species, quam honorarium, praecipue praetorium*; 3) *senatusconsulta*;

A) *con-*

4) *constitutiones Imperatorum Anteiustinianeorum*, sicque *Codex Gregorianus*, *Hermogenianus* et *Theodosianus*.

§. 18.

Fontes II. iurisprudentiae romanae *Iustinianae* pro duplici eius significato (§. 8.) differunt. In stricto significato si sumitur, eius fons sunt *Constitutiones Imperatorum*, quae ipsum *IUSTINIANVM* auctorem habent. In latiori significato fontae iurisprudentiae romanae *Iustinianae* fontes vero sunt non solum 1) *hae leges*: sed et praeterea 2) *omnes in compilationibus legum romanarum*, quae *IUSTINIANO* auctore factae sunt, *obviae leges*, nimirum in a) *Institutionibus Iustinianis*; b) *Pandectis*; c) *Codice repetitae praelectionis*; d) *Nouellis constitutionibus*. At quae in his compilationibus, praesertim *pandectis*, obveniunt *praecepta moralia, politica, physica, medica, oeconomica*, ut et quae ad *grammaticam, logicam* etc. pertinent, prout leges non sunt, ita nec ad fontes iurisprudentiae romanae referri possunt.

10. FRID. KLETT *de iuris Iustiniani placitis, quae vim legis non habent*. Erlangae 1748.

§. 19.

Quae ad III. *Postiustinianae* iurisprudentiae fontes referri possunt leges romanae, sunt praesertim 1) *Basilicorum libri*; 2) *Nouellae Leonis*.

§. 20.

Haec sufficiant de primo fonte iurisprudentiae privatae, legibus romanis, dum de earum analogia, sicque de *analogia iuris romani*, valet, quod valet de analogia iuris in genere. Progredior itaque ad secundum fontem (§. 16.) nimirum *rei naturam, quam apud Romanos habuit*,

buit, de quo fonte vero nihil hic speciatim notatu dignum dici potest, eamque ab analogia iuris romani diuersam esse, ex ipsa analogiae iuris definitione per se patet.

§. 21.

Fontinum iurisprudentia priuatae romanae, quae sunt leges romanae, *interpretationem* quod atinet, sunt quidem qui varia specialia hic obuenire contendunt: ast, me iudice, non nisi generales regulae de interpretatione legum, in legum romanarum interpretatione, locum habent. Neutiquam enim defendi potest aliter textus Institutionum, aliter Pandectarum, aliter Codicis et Novellarum interpretandos esse, et hic diuersas interpretationis regulas obtinere. Loquor vero de ipsa interpretatione, non de subsidiis interpretationis legum romanarum, de quibus infra agendum.

ANT. SCHVLTING *Or. de optimo genere interpretum iuris civilis* habita Harderovici 1681. in EIVS *Comm. acad.* Tom. III.

IOAN. DIETER. MELLMANN *de interpretatione legum romanarum praesertim codici repetitae praelectionis. Pars prima eaque generalis.* Kiliae 1770.

TIT. II.

DE FONTIBVS SPECIALIBVS IURIS-
PRVDENTIAE PRIVATAE
GERMANICAE.

CHRIST. GOTTFR. HOFFMANN *Diss. G. Beyeri delin. iur. germ. praemissa de iurisprudentiae germanicae principis et fontibus.*

Unpartheyische Gedanken von Herrn D. Chr. Gottfr. Hoffmanns Diss. de iuris germanici fontibus etc. von SINCERO CO-RIATO. 1723. 4.

§. 22.

§. 22.

Fontes iurisprudentiae priuatae germanicae et quidem
 1. *communis seu vniuersalis* sunt 1) *leges germanicae priuatae communes earumque analogia*; 2) *hoc fonte deficiente, natura rei quam apud Germanos habet*. Primus fons differt pro ea iurisprudentiae germanicae priuatae communis diuersitate, quod sit vel *antiqua*, vel *media*, vel *noua* (§. 9.).

§. 23.

Fontes a) *antiquae et mediae* iurisprudentiae priuatae germanicae communis sunt leges, praesertim consuetudines, germanicae antiquae et medii aevi. Licet vero, prout ex historia iuris germanici, quae hic praesupponitur, constat, dentur variae collectiones consuetudinum germanicarum antiquarum et medii aevi, non tamen hae, sed potius ipsae consuetudines, et quidem vniuersales, sunt fontes huius iurisprudentiae. Interim tamen capitularia regum Francorum huc referri possunt.

§. 24.

Quatenus iurisprudentiae germanicae priuatae communis seu vniuersalis fons sunt *consuetudines germanicae antiquae et mediae*, constare debet de earum 1) *existentia*; 2) *vniuersalitate*. Prius probandum per testimonia fide digna, huicque vsui inferuiunt a) *collectiones consuetudinum germanicarum antiquarum et mediarum*; b) *testimonia scriptorum rerum germanicarum fide digna*; c) *formulae monachi cuiusdam Marculsi, qui circa a. 660. vixit*; d) *diplomata et demonstrationes iurium (Weisthümer)* quatenus talia continent, ex quibus euinci potest, quo iure eo tempore, quo talis charta scripta, videbantur Germani; e) *paroemiae germanicae iuridicae*, quae

14 SECT. II. DE FONTIBVS SPECIALIBVS

quae ad ius priuatum pertinent, praetereaue communes, non particulares sunt; f) *statuta in sensu latiori sumta et Scabinorum responsa huius aeni*; g) *leges antiquae eorum populorum, qui communem cum germanis habent originem.* Posterius vero per concentum horum monumentorum euincendum est.

HENR. CHRISTIAN L. B. de SENCKENBERG *de demonstrationibus iurium, denen Weisshütern in EIVS Medit. de iure vniuerso et historia pag. 718 seqq.*

10. VLR. L. B. de CRAMER *Observatio: Von der Gültigkeit eines Weisshums ohne Unterschrift in EIVS Wetzlarischen Nebenstunden P. I. num. III.*

IDEM *Observatio: Ob Weisshümer einer Veränderung unterworfen, in EIVS Wetzlarischen Beyträgen P. I. num. XVII.*

10. CAR. HENR. DREYER *de usu genuino iuris Anglo-Saxonici in explicando iure Cimbrico et Saxonico.* Kiliae 1747.

10. SALOM. BRVNQVELL *eröffnete Gedanken von dem teutschen Stadt- und Landrecht und desselben nothwendigen Excotirung.* Ien. 1721. 8. et in collectione Opusculorum EIVS Tom. I. pag. 34 seqq.

10. FRID. EISENHARTH *Grundsätze der teutschen Rechte in Sprüchwörtern.* Helmst. 1759. 8.

EIVSDEM *kurze Abhandlung von dem Beweise durch Sprüchwörter.* Erf. 1750. vt et in EIVS kleinen Schriften pag. 17 — 38.

10. AD. THEOPH. KINDIVS *de iurisprudencia germanica paraemiaca eiusque cauto usu.* Lips. 1776.

§. 25.

Sequuntur fontes b) *nouae iurisprudenciae priuatae germanicae, quae non tam consuetudines germanicae, quam*

quam potius leges germanicae scriptae, potissimum *recessus imperii*, sunt, quatenus quae in iis sancita statum publicum germaniae, praetereaue feuda, delicta, sacra Christianorum, aut praxin iuridicam, non concernunt.

§. 26.

Alter fons quo deficientibus legibus germanicis in iurisprudencia priuata germanica communi vtendum (§. 22.), nimirum 2) *rei natura quam apud Germanos habet*, nihil habet quod singulare est et hic notari meretur, id quod etiam *de analogia iuris germanici* valet.

§. 27.

Haec sufficiant de fontibus iurisprudenciae priuatae communis seu vniuersalis (§. 22.). Quod attinet ii. *particularem* iurisprudenciam priuatam germanicam, eam ex legibus prouincialibus et statutis, seu statutis in sensu generali sumtis, hauriendam esse, nemo ignorat. At cum non particularis, sed vniuersalis iurisprudenciae germanicae studium in academiis tractandum, et historia legum prouincialium et statutorum non sit huius loci, de hoc fonte pluribus hic non agendum.

§. 28.

Licet iurisprudencia priuata illustrium non sit pars iurisprudenciae priuatae germanicae tantum, a potiori tamen germanica est, indeque hoc loco et de eius fontibus agendum. Ipsi fontes eius vero non differunt a fontibus iurisprudenciae priuatae priuatorum, sicque dicti fontes iurisprudenciae priuatae romanae et germanicae sunt etiam eius fontes, indeque orta est regula: *principes in causis priuatis vtuntur iure priuatorum*. Cum vero
haec

haec regula non sit vniuersalis, nonnulla hac de re hic monenda sunt. 1) Per obseruantiam familiarum illustrium vniuersalem, in variis iuris priuati materiis, ius quo principes vtuntur in causis priuatis, differt a iure priuatorum. 2) Saepius contingit ius germanicum antiquum et medium adhuc in vsu esse inter illustres, licet quoad priuatos non amplius in vsu sit. 3) Singularum familiarum illustrium priuilegia Caesarea quae concernunt conditionem priuatam illustrium, nec non pacta familiarum illustrium, quae etiam interdum sub sanctionum pragmaticarum nomine veniunt, ad fontes iurisprudentiae priuatae illustrium communis referri nequeunt; licet sint fontes iuris quo ea familia, cuius priuilegia et pacta sunt, vtitur in causis priuatis: prout etiam inde non fuit contrarium esse iuris communis. 4) VLPIANI effatum: Princeps legibus solutus est l. 31. D. de LL. non obstat quo minus defendi possit, illustres personas in causis suis priuatis legibus suis prouincialibus non esse solutos.

IO. SALOM. BRVNQVELL de praefereutia iuris germanici pugnantis cum romano nisi huius receptio probetur in causis illustrium. Goett. 1735. et in BIVS Opusculis Tom. II. num. XXIX.

GEORG. AD. STRVV Principes legibus soluti. Ienae 1685.

DAN. FRID. HOHEISEL de principe legibus soluto. Halae 1730.

IO. GERDTR. LINDHEIMER de principe legibus soluto. Giess 1747.

ERNST. CHRIST. WESTPHAL von dem Gebrauch des Justinianischen Rechts in dem teutschen Staatsrechte und der Privatrechtsgelahrtheit der erlauchten Personen des teutschen Reiches. Halae 1779. 4.

IO. STEPH. PÜTTERS Obseruatio: Vorzüglicher Gebrauch der einheimischen gemeinen Rechte unter den teutschen hohen Adel

Adel, in EIVS Beyträgen zum teutſchen Staats- und Fürſtenrechte P. 2. num. XXIX.

IDEM Ob von beſondern Verfügungen einzelner Häuſer der Schluß gelte: daß es nur ganz beſondere Rechte ſeyen, und das Gegentheil vielmehr gemeinen Rechtes ſeyn müſſe. Ibid. num. XXX.

§. 29.

Quoad interpretationum horum fontium iurisprudentiae germanicae priuatae, hic, praesupposita hermeneutica iuridica generali, quaedam specialia de interpretatione legum germanicarum priuatarum, quae vulgo sub interpretationis statutorum nomine venire solet, addenda sunt. Circumfertur regula: *Statuta ex iure communi esse interpretanda*, in qua sub iuris communis nomine venit ius peregrinum in Germania receptum, et secundum eam interpretatio statutorum ita facienda, ut per eam ius commune minus laedatur, quorsum etiam tendit tritum illud: *statuta sunt sterilia sicut mulae quae non pariunt*. Sed falsa est haec regula, unde alia theoria de interpretatione, et quidem non statutorum tantum, sed potius iuris germanici priuati omnis siue communis, siue particularis, substituenda

IO. VLR. L. B. de CRAMER de interpretatione statutorum. Marb. 1739. et in EIVS Opusc. Tom. III. num. V.

CHRIST. HENR. FREIESLEBEN de interpretatione statutorum ex iure communi. Alt. 1735.

SIM. PETR. GASSER de brocardico vulgari: *statuta ex iure communi interpretanda esse*. Halae 1731. quae dissertatio ibidem sub veri auctoris IO. TOB. CARRACH nomine 1768. recusa.

B

§. 30.

Locus seu passus legis germanicae priuatae qui interpretandus, aut continet interpolationem iuris peregrini in legem germanicam translata, aut est lex origine tenus germanica. Pro hac diuersitate sequentes regulae notandae:

- I. Passus legum germanicarum priuatarum qui continet interpolationem iuris peregrini, ex eo iure peregrino, ex quo est, interpretandus est, et, si interpolatio non continet totam iuris peregrini sanctionem, ad omnia extendendus est; nisi manifesto appareat, omnia ideo omnia esse, quoniam non approbata sunt.
- II. Passus legum germanicarum qui non sunt interpolationes iuris peregrini, neququam ex iure communi, seu, quod hic idem est, ex iure peregrino sunt interpretandi, sed secundum regulas interpretationis iuridicae generales.

GEORG. CHRISTOPH. ALB. SPISIVS de cauta statutorum germanicorum mixti generis interpretatione. Altorffii 1764.

TIT. III.

DE

FONTIBVS IURISPRVDENTIAE
PRIVATAE FORENSIS.

§. 31.

Fontes iurisprudentiae priuatae forensis sunt triplicis generis 1) principia generalia de legum valore in iurisprudentia positiua generali tradita; 2) praecudicia, siue sint supremorum iudiciorum imperii, siue aliorum iudicio-

dicionum praecudicia; 3) testimonia DD. qui de praxi testari possunt, sicque non simpliciter opiniones DD. Quorum fontium vero, et quomodo eo utendum, differret secundum nunc dicenda pro diuersitate specierum vsus hodierni (§. 14.).

10. STEPH. PÜTTER Obseruatio: ob und wie weit Rechts-sätze aus reichsgerichtlichen Erkenntnissen behauptet werden können, in EIVS Beyträgen zum teutschen Staats- und Fürstenrecht P. 2. num. XXXV.

§. 32.

I. Si quaestio est de vsu hodierno legis romanae seu germanicae in se spectatae, ex principiis iurisprudentiae positivae generalis de lege non obligante, et speciatim de legum romanarum et germanicarum extra casum pugnae inter se auctoritate, definiendus est vsus hodiernus.

§. 33.

II. Si quaestio est de vsu hodierno in casu pugnae iuris romani et germanici inter se, et quidem de vsu hodierno puro (§. 14.), ad principia iurisprudentiae positivae generalis de auctoritate legum Germanorum in casu pugnae inter se recurrendum est, et ex iis definiendum quodnam ius vincat alterum. At, si quaestio est de vsu hodierno mixto, (§. cit.), ius germanicum non nisi eatenus adhuc valet, quatenus id quod ex iure romano admixtum est vsum eius hodiernum non tollit.

§. 34.

III. In cuiuscunque generis vsu hodierno determinando, praecudicia et testimonia DD. qui de praxi testari possunt, non nisi hunc vsum habeant, quod 1) per hos fontes corroborari possit vsus hodiernus qui fluit ex dictis principiis;

cipiis; 2) ex his fontibus vnicè definiendus sit vsus hodiernus, si non de possibilitate vsus hodierni, sed de eius existentia tantum, sermo est, hoc est, si quidem secundum principia de legum valore, vsus legis hodiernus admittendus esset, ast tamen eius non vsus forensis defendendus: vel vice versa, licet secundum principia de legum valore vsus hodiernus legis non admittendus, eius vsus forensis tamen defendendus.

SECTIO III.

DE

SVBSIDIIS SPECIALIBVS IVRIS-
PRVDENTIAE PRIVATAE.

§. 35.

Cum potiora subsidia specialia iurisprudentiae privatae, comprehensa sint sub generalibus subsidiis studii iuridici, aliunde notis: non nisi specialiora quaedam de his subsidiis in applicatione ad triplicem iurisprudentiam priuatam romanam, germanicam et forensis hic addenda sunt.

TIT. I.

DE SVBSIDIIS SPECIALIBVS IVRIS-
PRVDENTIAE PRIVATAE
ROMANAE.

§. 36.

Specialia subsidia iurisprudentiae privatae romanae sunt partim *historica*, partim *philologica*, partim *philosophica*, partim *iuridica* subsidia. Quod itaque attinet
I. HISTORICA SVBSIDIA ea reduci possunt ad studium

dium 1) *historiae ciuiliſ romanae*; 2) *notitiae viciffitudinum iuris romani*; 3) *antiquitatum romanarum*; 4) *literaturae iuris romani*, de quibus ſingulis ſpeciatim agendum.

§. 37.

Primum ſtudium ſubſidiarium historicum iuris romani, quod eſt ſtudium 1) *historiae ciuiliſ romanae*, verſatur circa facta quae originem et ſtatum publicum rei publicae romanae concernunt. Quae eum ita ſint illud ſub ſe continet ſtudium *historiae iuris romani*, quatenus haec facta talia ſunt, quae legum romanarum originem et fata concernunt. Licet vero totius historiae ciuiliſ romanae ſtudium ad ſubſidia iuriſprudentiae romanae referri debeat: potiffimum tamen huc pertinet ſtudium duplicis historiae iuris romani, *generalis* et *ſpecialis* ſeu *ſpecialiſſimae*, prout vel non niſi ſumma genera legum romanarum, et diuerſas earum ſpecies, vel hoc ſeu illud indiuiduum earum, concernit. Ad ſpecialiſſimam hiftoriam iuris romani praefertim pertinet *chronologia ſingularum legum romanarum*, cum qua non confundenda notitia viciffitudinum iuris romani de qua nunc agendum.

HENR. HAHNII *Or. de uſu chronologiae in iuriſprudentia.*
Helmſt. 1640. et adiecta WIELINGII *iuriſpr. reſtituta*
tae p. 123 ſeqq.

ABRAH. WIELINGII *Iuriſprudentia reſtituta ſue index
chronologicus in totum iuris Iuſtiniani corpus ad modum Iac.
Laberii, Ant. Auguſtini et Wolfg. Freymonii, noua tamen,
et faciliore methodo collectus.* Amſtelod. 1727. 8.

PETRI RELANDI *Faſti conſulares ad illuſtrationem Codicis
Iuſtiniani ac Theodoſiani ſecundum rationes temporum digeſti.*
Traiecti Bat. 1715. 8.

THEODORI IANSONII ab AMELOVEN *Fastorum romanorum consularium libri duo*. Editio altera. Amstelod. 1740. 8.

§. 38.

Quae ad subsidia historica iuris romani quidem, aut non ad historiam iuris romani, referri potest 2) *Notitia vicissitudinum iuris romani*, non tam recensio factorum est, quibus leges romanae originem et mutationem debent, quam notitia historica quae legum romanarum tenorem concernit, et in eo consistit, an et qualem mutationem secundum temporis diuersitatem subierint sanctiones huius iuris in singulis eius argumentis. Vnde haec notitia etiam historia doctrinarum seu dogmatum iuris romani dici posset.

ANT. SCHVLTINGII Or. *de iurisprudencia historica dicta Franck rae pridie Kal. Iun. 1712.* et postea inserta EIVS Iurispr. Anteiust. BVDERI Opusc. de rat. et meth. stud. iuris P. 2. num. 3. SCHVLTINGII Comment. academicis Vol. II. num. IV.

CHRIST. FRID. GEORG. MEISTER Oratio: *de studii iuris romani chronologici diligentius excolendi necessitate*. Goett. 1756. et in EIVS Opusc. num. XI.

§. 39.

Progredior ad illud studium subsidiarium iuris romani historicum, quod sub 3) *antiquitatum romanarum* nomine venit, et iidem talis pars eruditionis est, quae potius ad notitiam, quam historiam strictè sic dictam, referri debet. Sicit enim ea notitiam institutorum omnis generis, quae apud Romanos olim in usu fuerunt. Vnde hoc studium subsidiarium sub se comprehendit sic dictam *archaeologiam iuridicam*.

FR. CHRIST. WOLLE *Archaeologiae iuridicae Specimen.*
Lipf. 1772.

§. 40.

Tandem inter subsidia historica praesertim notanda

- 4) *Litteratura iuris romani*, quae est pars litteraturae iuridicae ad ius romanum restricta, et sub se continet
a) *Notitiam eorum ICtorum*, qui praesertim suis scriptis iurisprudentiae romanae culturam promouerunt, et vulgo sub *Ciuilistarum* nomine veniunt; b) *Historiam ipsius iurisprudentiae romanae*; c) *Notitiam scriptorum iuris romani*.

§. 41.

Quod itaque attinet a) *Notitiam ICtorum qui ad Ciuilistas referri possunt*, inter ICtos omnis aevi, sicque antiquos, medios et novos ICtos, dantur Ciuilistae. Ad antiquos seu *veteres* pertinent ICti romani stricte sic dicti, quorum proceres sunt CAIVS seu GALVS, PAVLVS, VLPIANVS, PAPINIANVS. *Mediorum* ciuilistarum nominatim mentionem fieri vix opus est, dum IRNERII et ACCVRSII, nec non BARTOLI et BALDI huiusque farinae reliquorum ciuilistarum mediorum, memoria tanti non sit ponderis, ut hic resuscitari necesse sit. Ad *recentiores* ciuilistas itaque statim me conuerto, et, ut de *viuentibus* nihil dicam, quoad *demortuos*, siue *Humanistae* sint, siue, licet *Realistae* sint, tales tamen sunt, qui ob pragmaticam iuris romani scientiam, aequae illi, merentur, eorum hic mentionem fieri, sequentes, pro temporum diuersitate quo floruerunt, hic notandi sunt. Qui seculum XVI ornauerunt ciuilistae sunt ALCIATVS, CUIACIVS, DVARENVS, BALDVINVS, HOTOMANNVS, BRISSONIVS, DONELLVS etc. Se-

culi XVII. potiores ciuiliſtae ſunt GALVANVS, PERETZ, GODOFREDVS, MERILLIVS, MENAGIVS, VINNIVS, HVEER, GIPHANIVS, VVLTEIVS, STRAVCHIVS, CARPZOVIVS, LAVTERBACHIVS etc. Ciuiliſtae qui ſeculo XVIII. floruerunt ſunt: VOETIVS, NOODT, VAN ECK, SCHVLTING, WESTENBERG, WIELING, van de WATER, BYNCKERSHOEK, SCHILTER, STRYK, GVDNLING, BOEHMER, HEINECCIUS, LEYSER, WERNHER, BERGER, GEBAYER etc.

§. 42.

Sunt porro b) *Historiae iurisprudentiae romanae* primae lineae hae. I. Prima, quae ab orbe condito orta eſt, iurisprudentia, eſt iurisprudentia romana, debetque ICtis antiquis, et inter eos ICtis romanis ſtriſte ſic dictis ſub libera republica florentibus, originem. II. Sic orta iurisprudentia romana per reliquos ICtos romanos magis magisque exulta, circa medium Seculi III. lapſa, et licet per Sec. IV. V. et VI. nondum ita lapſa, vt plane nulla eius cultura ſuperfuerit, in Occidentali Imperio tamen deferbuit per Sec. VII. VIII. IX. X. et XI. ſtadium iurisprudentiae romanae. III. Aſt aliquo modo, ſaltem in Imperio Romano Occidentali, ſepulta iurisprudentia romana, praefertim Sec. XII. per Ciuiliſtas medios in Italia reſuſcitata eſt, per quos, Gloſſatores nimirum et reliquos Ciuiliſtas medios, magno feruore quidem, aſt miſere, exulta eſt Sec. XII. XIII. XIV. XV. et Sec. XVI. quoad primam eius partem dimidiam. IV. Tandem in Sec. XVI. depulſa apud Gallos, per litterarum elegantiorum cum ſtudio iuris romani coniunctionem, barbarie, ſicque detectis purgatiſque ſonnibus iuris romani, ſereniorem faciem accepit iurisprudentia romana, et orti ſunt

sunt in Gallia inter Ciuilitas sic dicti Humanistae. V. Gallorum vestigia premere coeperunt Sec. XVII. Belgae, Germani, Itali et Hispani, licet non desint, qui in veteri luto haerebant. VI. Praeterea per sanioris philosophiae vsus in hoc, in quo viuimus, seculo, insignia incrementa coepit iurisprudentia romana.

§. 43.

Sequitur c) *Notitia scriptorum iuris romani* quae huc redit. Sunt scripta iuris romani, praeter vnicum scriptum iuridicum generale, cuius hic mentio facienda, quod est EVERHARDI OTTONIS *Theaurus iuris romani* Ultrai. 1733 seqq. fol. partim scripta *legalia*, partim scripta *doctrinalia*, cum inter scripta iuridica casuistica non dentur quae huc referri possunt. *Legalia scripta iuris romani* sunt triplicis generis, prout spectant ius romanum

I. ANTEIVSTINIANEVM, quorsum et referri possunt scripta Ictorum romanorum, licet proprie legalia scripta non sint. Sunt vero inter scripta iuris Anteiustiniani, praeter collectionem horum scriptorum quam continet SCHVLTINGII *Iurisprudentia vetus Anteiustiniana*. Lugd. Bat. 1717. et cura AYRERI Lipsi. 1737. 4. praesertim notanda, quoad

i. Fragmenta LL. XII. Tab. et Edicti perpetui,

GOTHOFRIDI (Iac.) *Quatuor fontes iuris ciuilis*. Genuae 1653. 4. et apud OTTONEM in *Thef. iuris* Tom. III.

LOCCELLA (Aloys. L. B. a) *Tria tentamina ad illustrandas LL. XII. Tab.* Viennae 1754. 8.

26 SECT. III. DE SUBSIDIIS SPECIALIBVS

EVNCCII (Io. Nic.) LL. XII. *Tabb. suis quotquot reperiri potuerunt fragmentis restituae et observationibus critico antiquariis illustratae.* Rint. 1754. 4.

HEINECCII (Io. Gottl.) *Historia Edicti perperui.* In EIVS Opusc. posthumis. Halae 1744. 4.

2. Leges romanas strictè sic dictas.

VOORDA (Jac.) *Comm. ad L. Falcidiam.* Harl. 1738. 8.

HEINECCII (Io. Gottl.) *Comm. ad L. Iuliam et Papiam Poppacam.* Amstel. 1728. 4.

3. Fragmenta scriptorum veterum ICTORUM.

CAII *Institutionum libri quatuor*, licet non integri, apud SCHVLTINGIVM l. c.

Tituli ex corpore VLPiani XXIV. apud SCHVLTINGIVM l. c.

Fragmentum veteris Icti de iuris speciebus et de manumissionibus. Edidit, notas et emendationes adiecit Matthias RÖVER Lugd. Batav. 1739. 8.

MAIANSI (Gregorii) *ad triginta Ictorum omnia fragmenta quae exstant in iuris civilis corpore Commentarii.* Genevae 1764. 4.

Mosaicarum et Romanarum legum collatio ex integris PAPINIANI, PAULI, VLPiani aliorumque veterum iuris auctororum libris, ante tempora Iustiniani desumpta, apud SCHVLTINGIVM l. c.

CANNEGIETER (Herm.) *Comm. ad fragmenta quae exstant in collatione LL. Mosaicarum et Romanarum.* Franeg. 1765. 4.

CAN:

CANNEGIETER (Ioan.) *Domitii Vlpiani fragmenta libri singularis regularum et incerti auctoris collatio legum mosiacarum et romanarum.* Trai. ad Rhenum 1768. 4.

Consultatio veteris cuiusdam Ictri apud SCHVLTINGIVM l. c.
PAPIANI responforum liber et ANIANI breuiarium apud SCHVLTINGIVM l. c.

4. Constitutiones Imperatorum.

Fragmenta Codd. Gregoriani et Hermogeniani apud SCHVLTINGIVM l. c.

Codex Theodosianus ex edit. RITTERI. Lipsiae ab ann. 1736 — 1743. VI. Tomi fol.

Leges Nouellae V. anecdotae Imper. Theodosii Jun. et Valentiniani III. cum ceterarum Nouellarum edictarum titulis et variis lectionibus ex Cod. MS. Ottoboniano una cum aliis ed. rae.
Opera IO. CHPH. AMADVTII. Romae 1767. f.

II. IVSTINIANEVUM scil. a Iustiniano compilatum vel constitutum, quoad

I. singulas collectiones quae corpus iuris romani constituunt,

A. INSTITVTIONES IVSTINIANI.

Institutionum seu elementorum D. Iustiniani sacratissimi principis Libri IV. Norimb. 1529. 8.

D. IVSTINIANI *Institutiones* ex recensione Iacobi Cuiacii. Editionem curavit et animaduersiones nonnullas adiecit Io. Bernh. KOEHLER. Goett. 1772. 8.

THEOPHILI *Paraphrasis graeca Instit.* cura Guil. Ott. REITZII Tomi II. Hagae Comit. 1751. 4.

OTTONIS (Everh.) *Notae et Commentar. ad Instit.* Vitrai. 1729. 4.

VINNII

28 SECT. III. DE SVBIDIIS SPECIALIBVS

VINNII (Arnold.) *Comment. ad Institutiones*, cum animad-
versionibus HEINECCII. Lugd. Bat. 1726. 4. mai.

COSTÆ (Iani a) *Comment. ad Institut.* Paris 1659. et
Lugd. Bat. cura Ioan. van de WATER, cum notis
MARCILII et MYRETI. 1710. nec non ibid. cura
RÜCKERI 1744. 4. mai.

MERILLII (Edmundi) *Commentar. in I. libros IV.* cum
Praef. C. H. TROTZ. Trai. ad Rhenum 1739.

B. PANDECTAS seu DIGESTA.

Editiones HALOANDRI Norimb. 1529. 4. et TAUREL-
LII Flor. 1553. fol.

FABRI (Ant.) *Rationalia ad Pandectas V.* Tomi. Lugd.
1663. fol.

NOODT (Gerardi) *Commentar. ad Libros XXVIII. Pande-*
ctarum. Lugd. Bat. 1716. 4.

BRVNEMANNI (Io.) *Comm. ad ff.* Witt. 1731. fol.

DOMMELII (Car. Ferd.) *Palingenesia librorum iuris veterum,*
sive pandectarum loca integra ad modum indicis Labitti et
Wielingii oculis exposita et ab exemplari Taurellii Florentino
accuratissime descripta. Tom. III. Lipsiae 1767. 8.

C. CODICEM REPETITAE PRAELECTIONIS.

Editiones HALOANDRI Norimb. 1530. fol. et CONTII
Parisiis 1562. fol.

PEREZ (Ant.) *Praelect. in Codicem.* Antw. 1720. fol.

GIPHANII (Hub.) *Enarrat. et Comment. in VII. Libr. Cod.*
Iustin. leges celebriores. Colon. 1614. 4.

BRVNEMANNI (Io.) *Commentarius in Codicem.* Lips.
1717. fol.

EIVS.

EIVSDEM *memoriale legum Codicis per quaestiones adornatum.*
Franc. 1710. 12.

PAGENSTECHER (Alex. Arn.) *Irnerius iniuria vapulans,*
su Commentarius ad Authenticas. Groeningae 1701. 4.

MERILLII (Edmundi) *Comment. ad L. Dec. Iustiniani.* Pa-
rif. 1618. 4. Antw. 1622. fol.

D. NOVELLAS IVSTINIANI.

Haloandrina Nouellarum editio. Norimbergae 1531. fol.

Nouellae Constitutiones ex graeco in latinum conuersae et notis il-
lustratae a Io. Frid. HOMBERG ZV VACH. Marb.
1717.

CVIACII (Iac.) *Comment. in Nouellas.* Lugd. 1570. fol.

STEPHANI (Math.) *Expositio Nov.* Witt. 1700. 4.

GVDELINI (Petri) *Comm. de iure nouissimo.* Arnh. 1661. 4.

RITTERSHVSII (Conr.) *Nouellarum Iustiniani methodica ex-*
positio. Argent. 1669. 4.

BYDOVICI (Frid. Iac.) *Comp. Nouellarum Iustiniani.* Halae
1702. 8.

2. Corpus iuris romani has collectiones continens
ipsum

CHARONDAE (Lud.) Antwerp. 1575. fol.

CONTII (Ant.) Parifiis 1562. 8. Lugd. 1571. 12.

GOTHOFREDI (Dyon.) cura Sim. van Leeuwen. Amstel.
1663. fol.

EIVSDEM Lips. 1740. 4.

SEBAVERI Tom. I. Goett. 1776. 4.

FREISLEBENII (Christ. Henric.) Altenb. 1720. 1753. 4.

R. I. P.

30 SECT. III. DE SVBIDIIS SPECIALIBVS

R. I. P. ICI *Aurelianensis Pandectae Iustinianae in nouum ordinem digestae, cum legibus Codicis et Nouellis quae ius pandectarum confirmant, explicant vel abrogant.* Parisiis 1748 — 1752. fol.

BEGERI (Eusebii) *Corpus iuris ciuilib reconcinatum.* Franc. et Lips. 1767. 4.

Briefe an iunge Standesperſonen über die Geſetze des bürgerlichen Rechtes nach der Ordnung der Inſtitutionen und der Pandecten. Riga und Leipz. 1776. 8.

3. Singulos textus iuris romani in Corp. Iur. Rom. obuios. Quorum pertinent scripta exegetica et critica saltem potissimum talia, in quibus difficiles textus iur. rom. explicati et emendati sunt. De his scriptis hic non nisi hoc notandum, huc pertinere CAROLI HOMMELII *Corpus iuris ciuilib cum notis variorum.* Lips. 1768. 8. eaque potissimum prodiisse sub titulis: *Obſeruationum et emendationum; Coniecturarum; Animaduersionum; Parergorum; Interpretationum etc.*

III. POSTIVSTINIANEVN

Basilica cura et cum interpret. latina Car. Annib. FABROTTI 1647. fol. Vol. VII.

BECK (Casp. Achat.) *de Nouellis Leonis Augusti et Philosophi earumque usu et auctoritate liber singularis. Praemissa est dissertatio de prouida Dei cura in dispensandis iurisprudenciae facis* Ienae 1726. 4. quem libellum adiectis animaduersionibus et mantissa commentationum ad argumentum spectantium edidit D. CAR. FRIDER. ZEPERNICK. Halae 1779. 8.

BONAFIDII (Enim.) *Iuris Orientalis Libri III.* Paris. 1573. 8.

LXVn.

LEVNCLAVII (Io.) *Ius Graeco-Romanum*, cura Marquardi FREHERI Tomi II. Francof. 1596. fol.

CONSTANTINI HARMENOPVLI *Promptuarium iuris graece cum latina versione, notis atque Glossario* cura DION. GOTHOFREDI. Lugd. 1587. 4.

RIGALTII (Nic.) *Glossarium verborum quae in Nouellis Imperatorum Orientis post Iustianum occurrunt*. Paris. 1601. 4.

Veteres glossae verborum iuris, quae passim in Basilicis reperiuntur. Edidit LABBAEVS Paris. 1706. 8. Postea ibid. 1679. fol. vt et in OTTONIS *Thesauro iuris rom.* Tom. III.

RÖVERI (Matth.) *Specimen Observationum et emendationum in glossis veteres verborum iuris, quod adiectum Fragmento veteris Icri etc.* de quo supra pag. 26.

§. 44.

Sequuntur *doctrinalia scripta iuris romani* inter quae notari merentur, quoad

I. Systemata et compendia Iur. Rom. secundum ordinem Instit. vel Pandectarum.

VORTII (Io.) *Commentarius ad Pandectas*. Lugd. Bat. 1680. seqq. fol. Halae 1776. seqq. 8.

HVBERTI (Vlr.) *Praelectiones ad Pandectas*. Lips. 1735.

GEBAVERI (Georg. Christ.) *Ordo Instit. Iustin. breuibus positionibus comprehensus*. Goetting. 1752. 8.

WESTENBERGII (Io. Ortw.) *Principia iuris sec. ord. Instit.* Amst. 1699. 8.

EIVSDEM *Principia iuris sec. ord. Digest.* Hard. 1712. 8.

HECK (Corn. van) *Principia iuris sec. ord. Digest.* Vltrai. 1691.

32 SECT. III. DE SVBSIDIIS SPECIALIBVS

HEINECCI (Io. Gottl.) *Elementa iuris ciuilib secundum ordinem Institutionem.* Ed. nouissima LVDW. IVL. FRID. HOEFFNERI. Goett. 1778. 8.

EIVSDEM *Elementa iuris ciuilib secundum ordinem Pandectarum.* Edit. nouissima. Lipf. 1775. 8.

II. Syftemata et compendia Iuris Rom. secundum ordinem naturalem.

DONELLI (Hugo) *Commentariorum iuris ciuilib Lib. XXVIII.* Hanouiae 1612. fol.

VVLTEII (Herm.) *Iurisprudencia romana.* rec. Marb. 1748 8.

HABERNICKEL (Eberh.) *Institut. iuris romani.* Editio tertia. Goett. 1776. 8.

MOFACKER (Car. Christoph.) *Instit. iuris romani.* Goett. 1773. 8.

HOMMELII (Car. Ferd.) *Sceleron iuris ciuilib.* Edit. quarta. Lipf. 1767. fol.

HAINII (Io. Godofr.) *Fundamenta iuris priuati ciuilib in tabulas ordine systemarico redacta.* Edit. secunda. Dresdae 1774. 4.

III. Scripta doctrinalia reliqua iuris romani priuati innumera, quorum hic tantum nonnulla notanda, quae ad certam partem systematis iurisprudentiae priuatae referri nequeunt, veluti

VICAT (Phil.) *Vocabularium iuris veriusque ex variis antea editis, praesertim ex Alex. Scoti, Io. Kohl, Barn. Briffonii et Io. Gottl. Heineccii accessionibus.* Tomi III. 1759. Neapoli 1760. 8.

WÜRFEL (Lud. Aug.) *Iurisprudencia ciuilib definitiua.* Franc. 1749. 8. rec. 1768.

LVD-

- LVDOVICI (Iac. Frid.) *Vfus practicus distinctionum iuridicarum.* Halae 1702 feqq. 8.
- BOEHMERI (Iust. Henn.) *Doctrina de actionibus.* Halae 1710 feqq.
- CARRACHII (Io. Tob.) *Annotaciones ad eam.* Halae 1775. 8.
- MENCKEN (Godofr. Lud.) *Introductio in doctrinam de actionibus forensibus.* Halae 1769. 8.
- PAELIKE (Carl. Frit.) *Introductio in doctrinam de actionibus forensibus.* Butzouiae et Wismeriae 1768. 8.
- SCHMIDT (Io. Lud.) *Practisches Lehrbuch von gerichtlichen Klagen und Einreden.* Edit. 2da. Iena 1779. 8.
- COCCEII (Sam.) *Ius civile controuersum.* Frf. 1729. 4.
- WALCHII (Car. Frid) *Introductio in controuersias iur. ciuilib.* Edit. 2da. Ienae 1776. 8.

§. 45.

Sic absolutis subsidiis historicis, progredior ad II. PHILOLOGICA SVESIDIA, sub quo nomine in latiori sensu comprehendo *grammatica; critica stricte sic dicta; poetica et rhetorica* subsidia iuris romani. Quod itaque attinet a) *grammatica subsidia*, ad ea pertinent ipsae linguae, quae ad subsidia specialia iurisprudentiae romanae referri debent, quales sunt lingua *latina et graeca*. Lingua legum romanarum originaria enim partim latina, partim graeca lingua est. Sunt quidem qui addunt linguam *ebraeam*, ast eius in *iure romano* vsus nullo idoneo argumento euinci potest.

Conr. SIBENII Or. de coniungendo studio graecae linguae cum iurisprudentia. Amst. 1730.

§. 46.

Maioris momenti sunt inter subsidia philologica iuris romani b) *critica subsidia stricte sic dicta* seu *ars criti-*

ca iuris romani, quae est pars artis criticae iuridicae seu legalis. Licet vero ipsa ars critica iuris romani hic non tradenda: non possum tamen non monere, ad artem criticam iuris romani referri debere scientiam eorum quae faciunt ad 1) *inscriptionum et subscriptionum legum romanarum intelligentiam*; 2) *restitutionem verae lectionis textuum iuris romani*; 3) *detegenda glossmata quae in textus iuris romani irreperunt, praesertim emblemata Triboniani*; 4) *distinguendas quinquaginta decisiones Iustiniani ab aliis eius constitutionibus*; 5) *palingenesiam legum romanarum et scriptorum veterum Ictorum romanorum*; 6) *inscriptionum proprie sic dictarum, quae sunt scripturae in aere, lapidibus vel alia materia duriore incisae, rei alicuius, vel indicandae, vel memoriae eius conseruandae causa, factae, notitiam et intelligentiam. Posset praeterea et huc referri 7) iuris romani postiusinianei et glossarum nomicarum notitia.*

HENR. BRENCMANN *de legum inscriptionibus.* Lugd. Bat. 1705.

Bernh. Henr. REINHOLD *de inscriptionibus legum Dig. et Cod.* Duisb. 1712.

V. V. G. C. Io. Iac. WISSENBACHII *emblemata Triboniani et Io. WYBO Tribonianus ab emblematis Wissenbachii liberatus.* Praefationem praemisit Io. Gottl. HEINECCIUS. Halae 1736. 8.

Chr. Frid. Georg. MEISTER *de principio cognoscendi emblemata Triboniani.* Goett. 1745. vt et in EIVS *Selectis* Opusc. num. IV.

Io. Frid. EISENHART *Commentatio: de auctoritate et usu inscriptionum in iure.* Helmst. 1740. 4.

Io. CONR. STIGLITZ *de usu et praestantia tabulae Traianae in iure romano.* Alt. 1757.

Guil.

Guil. BEST *ratio emendandi leges*. Ed. nov. Lips. 1745. 8.

Io. Sam. BRUNQVELL Prol. acad. *de utilitate ex diligenti comparatione omnium eiusdem inscriptionis in Digestis capitum capienda, deque huius artificii inventoribus et promotoribus*. Ienae 1724. et in EIVS Opusc. Tom. I. num. VI.

§. 47.

Ad philologica subsidia refero etiam subsidia c) *poëtica*. Poëtarum tam latinorum, quam graecorum studium enim varium praebet in studio iuris romani usum. Praecipue poëtarum lectio saepe multum conducere potest ad intellectum legum romanarum, et rituum atque ceremoniarum negotiorum ciuilium. Non ipsum Poëtics studium itaque, sed tantum poëtarum lectio ad subsidia studii iuris romani referri potest.

Cornel. van ECK Orat. duae: *de studio Poëtics coniungendo cum studio iuris romani*. Franecq. 1693. et 1695. recitatae.

Frid. STRUNTZ *de Poëtarum sigillarum Homeri auctoritate apud Ictos*. Viteb. 1717.

Io. Georg. ESTORIS Praefatio: *de iurisprudencia Q. HORATII Fl. quae praemisit HAMBGERI Opusculis*.

Von den iuristischen Werth der Dichtkunst in den Beyträgen zu der iuristischen Litteratur in den Preussischen Staaten. Erste Sammlug Abschnitt II. num. 2.

§. 48.

Tandem et subsidia d) *rhetorica* ad philologica iuris romani subsidia referri possunt. Veniunt enim mihi, sub subsidiorum rhetoricorum nomine, subsidia quae concernunt stilum quo vsi sunt legum auctores, quorsum pertinent *figurae, elegantiae et sub iis comprehensae*

henfae *particulae* atque *prouerbia*. In iuris romani studio itaque, sub hoc eius subsidio comprehendi potest notitia latinitatis et stili, tam quoad scripta veterum ICtorum romanorum quorum fragmenta in Pandectis obueniunt, vnde oritur *latinitas et stilus pandectarum*: quam quoad dicendi genus quod in constitutionibus Imperatorumprehendimus, vnde oritur *stilus et latinitas Codicis et Nouellarum*, qui pro temporum diuersitate diuersus est, ab eoque differt *stilus Institutionum*. Prout vero ipsa ars pœtica ad subsidia iurisprudentiae romanae referri nequit: ita nec ipsa ars rhetorica, caeteroquin ornans futurum ICtum, huc pertinet.

Petri de TOVLLIEV *Diff. de occurrentibus in iure civili anaxapodoris*. In *EIVS Collectaneis* a Io. WOLBERS editis num. X. pag. 300 — 320.

Ge. Casp. KIRCHMAIERI *Opuscula VI. de latinitate Digestorum et Institutionum*. Halae 1772. 8.

Car. Andr. DVCKERI *Opuscula de latinitate veterum ICtorum*. Lugd. Bat. 1711. et Trai. ad Rhenum. 1761. 8.

Guil. Henr. BRÜCKNER *de latinitate corporis iuris civilis an pura satisque probata sit*. Ienae 1719.

§. 49.

Quod attinet iurisprudentiae romanae III. PHILOSOPHICA SVBSIDIA, non nisi vnicum datur subsidium speciale huius generis, quod est studium eius philosophiae, quae antiquis ICtis romanis placuit. Haec vero fuit *philosophia Stoica*, cui additi fuerunt, si non omnes, tamen plerique ICti romani, qui ideo ex ipsis philosophiae huius praeceptis saepius desumerunt decisiones suas a IVSTINIANO in legum numerum relatas.

IO. GOTHFR. SCHAVMBVRG *de iurisprudencia veterum ICtorum romanorum Stoica.* Ienae 1745. 8.

CHR. FR. GEORG. MEISTER Pr. *de philosophia ICtorum romanorum Stoica in doctrina de corporibus, eorumque partibus,* in EIVS Sel. Opusc. num. X.

§. 50.

Supersunt IV. IVRIDICA SVBSIDIA iurisprudenciae priuatae romanae, qualia sunt 1) *iurisprudencia positua generalis* cuius primas lineas duxi in Nov. Introd. in iurisprudenciam posituam; 2) *ius publicum romanum* quod triplex est a) *periodi regiae*; b) *liberae reipublicae*; c) *imperii romani.*

TIT. II.

DE SVBSIDIIS SPECIALIBVS IVRISPRVDENTIAE PRIVATAE GERMANICAE.

§. 51.

Subsidia specialia iurisprudenciae priuatae germanicae ad has tres classes reduci possunt quod sint 1) *historica*; 2) *philologica*; 3) *iuridica* subsidia. Quod attinet I. HISTORICA SVBSIDIA, ad ea referri debet 1) *historia ciuilis germanica*, sub qua comprehensa est *historia iuris germanici*, quae, prout historia iuris romani (§. 37), duplex est, *generalis* et *specialis* seu *specialissima*, ad quam vltimam eius partem et hic referri potest *chronologia legum germanicarum*, a qua et hic differt *notitia vicissitudinum iuris germanici*, de nunc agendum.

§. 52.

Est etiam subsidium historicum iurisprudenciae priuatae germanicae duplex notitia, ab historia proprie sic

dicta diuersa, nimirum notitia 1) *vicissitudinum iuris germanici priuati*, vt et 2) *antiquitatum germanicarum*. Cum vero, mutatis mutandis, quae supra §. 38 et 39. de his subsidiis quoad iurisprudentiam priuatam romanam dicta sunt, et hic locum habeant, plura de iis non addo.

10. GEORG. CRAMER *Comm. acad. de coniungendo iuris et antiquitatum germanicarum studio, huiusque subsidiis et adiuuentis*. Lipf. 1729.

10. CHRIST. SIEBENKES *Disquisitio de studio chronologico iuris praesertim germanici*. Alt. 1777.

§. 53.

Praeter dicta studia subsidiaria historica ad ea etiam referri debet 4) *notitia omnium eorum quae secundum §. 24. faciunt ad probationem existentiae consuetudinum germanicarum antiquarum et medii aevi*. Licet vero praecedentia studia subsidiaria historica nonnulla eorum sub se contineant, hoc tamen de omnibus dici nequit.

§. 54.

Vltimum studium subsidiarium historicum iurisprudentiae priuatae germanicae est 5) *litteratura iuridica iuris germanici priuati*, quae est pars litteraturae iuridicae ad ius germanicum priuatum restricta, et sub se continet a) *Notitiam eorum Ictorum qui praesertim statores et promotores iurisprudentiae priuatae germanicae fuerunt et adhuc sunt, qui vulgo Germanistae appellari solent*. Sunt tales, quoad ICTos iam demortuos, praesertim SCHILTERVS, HERTIVS, BEYERVS, HOFFMANNVS, THOMASIVS, LVDWIGIVS, BÖHMERS, HEINECCIUS, POLACIVS, ENGAVIVS, SENKENBERGIVS, CRAMERVS, HEVMANNVS, GRVPENIVS, ESTOR.

§. 55.

§. 55.

Secunda pars historiae litterariae iuris germanici priuati est b) *historia iurisprudentiae priuatae germanicae*, in qua huius partis iurisprudentiae fata recensenda, quae haec sunt. I. Licet ante Sec. XVIII. non plane neglecta sit iurisprudentia germanica priuata, circa finem Sec. XVII. et ineunte hoc nostro seculo tamen coepit potissimum eius cultura. II. Ab hoc tempore cultura eius potissimum orta est per adiectum doctrinis iuris priuati, secundum ius peregrinum explicatis, earum vsum hodiernum. III. Postea eius cultura promota est per introductam methodum per differentias. Tandem IV. ab anno huius seculi septimo, per separatas lectiones academicas in ius germanicum priuatum habitas, in eumque finem conscripta compendia iurisprudentiae germanicae priuatae, et tot specialia scripta, in quibus singulae doctrinae iuris germanici priuati explicatae sunt, et haec pars iurisprudentiae insignia coepit incrementa.

§. 56.

Pars tertia historiae litterariae iuris germanici priuati est c) *notitia scriptorum iuris germanici priuati*. Sunt vero scripta huius generis partim *legalia*, partim *doctrinalia* scripta.

I. *Legalia* scripta sunt, vel saltem iis aequiparanda, quoad ius germanicum

I. ANTIQVVM

GEORGISCH (Petri) *Corpus iuris germanici antiqui cum praefatione HEINECCI*. Halae 1738. 4.

SEBAVERI (Ge. Chr.) *vestigia iuris germanici antiquissima in C. Corn. Taciti Germania obuia*. Goett. 1766. 8.

40 SECT. III. DE SVBIDIIS SPECIALIBVS

MARCVLPHI *formularum Libri II.* editi ab Hieron. Bignonio Parif. 1613. 8.

2. MEDIVM

HENR. CHRIST. SENCKENBERG f. GVST. GEORG. KOENIG de KOENIGSTHAL *Corpus iuris germanici.* Tom. I. Franc. ad Moenum 1759. Tom. II. ibid. 1765. fol.

EYKENS VON REBGOW *Sachsenspiegel nebst der vollständigen teutschen Glossen* durch Carl Wilhelm GAERTNER. Leipzig 1732. fol.

MECKBACH (Hier. Christ.) *Anmerkungen über den Sachsenspiegel.* Ienae 1764. 4.

3. NOVVM

Neue Sammlung der Reichsabschiede welche von den Zeiten Kayser Conrads des II. bis icizo auf den teutschen Reichstagen abgefasset worden. Frankf. am Mayn 1747. fol.

MEYRODS (Sev. Theod.) *Erläuterung des neuesten Reichsabschiedes.* Ienae 1752. 4.

II. Doctrinalia scripta iuris germanici priuati sunt

I. Systemata et compendia iurisprudentiae germanicae priuatae

A. generaliora

POLAC (Io. Frid.) *Systema iurisprudentiae civilis germanicae antiquae.* Lips. 1733. 4.

WEINECCII (Io. Gottl.) *elementa iuris germanicorum veteris quod hodie in ipsis obtinet rerum argumentis.* Halae Tom. I. 1736. Tom. II. 1737. 8.

ESTOR (Io. Georg.) *bürgerliche Rechtsgelahrtheit der Teutschen* III. Th. 1757 — 1767. 8.

FÜTTERI (Io. Steph.) *Elementa iuris germanici priuati.* Edit. nouissima. Goett. 1776. 8.

SELCHOW

SELCHOW (Io. Henr. Christ. a) *Elementa iuris germanici privati* Edit. V. Hanov. 1779. 8.

SCHROETERI (Io. Paul.) *fundamenta iuris privati hodierni germanici*. Lips. 1777. 4.

B. specialiora

PÜTTERI (Io. Steph.) *primae lineae iuris privati principum speciatim germaniae*. Goett. 1768. 8.

SELCHOW (Io. Henr. Christ. de) *Element. iur. publ. Tomus alter continens ius privatum principum*. Goett. 1772. 8.

MOSER (Io. Iac.) *Persönliches Staatsrecht der teutschen Reichsstände*. 2 Th. 1775. 4.

IDEM *Familien - Staatsrecht der teutschen Reichsstände* 2 Th. 1775. 4.

Vom Geschlechtsadel und dessen Erneuerung. Leipz. 1778. 8.

FRICK (Io. Henr.) *von den Rechten der Handwerker*. Edit. nov. 1778. 8.

GNÜGENS (Fr. Andr. Gottl.) *Kriegesrecht*. Iena 1750. 8.

ZINCKENS (C. Fr. Wilh.) *Einleitung zur Kriegesrechtslehre in Teutschland*. Helmst. 1771.

REINHARDT (Io. Iac.) *de iure foederali germanorum*. Frf. 1738.

LOBETHAN (F. A.) *Einleitung zum Bergwerksrechte*. Halle 1777. 8.

SIEGELS (Io. Gottl.) *Einleitung zum Wechselrecht*. Ed. nov. 1773. 8.

EIVSDEM *Fürsichtiger Wechselgläubiger*. Edit. nov. Leipz. 1776. 8.

WEDDERKOPF (Henn.) *Introd. in ius nauticum*. Flensb. 1757. 4.

MÜLLER (Georg. Frid.) *Stempelrecht*. Halle 1778. 8.

2. Reliqua scripta doctrinalia iuris germanici privati, inter quae hic tantum nonnulla notanda, quae ad certam doctrinam systematis iurisprudentiae privatae referri nequeunt, veluti

STRVV (Frid. Gottl.) *Sammlung und rechtsliche Erklärung unterschiedener teutscher Worte und Redensarten.* Hamb. 1748. 4.

Repertorium reale practicum iuris privati Imp. Rom. Germ. Iena 1753 seqq. 4. IV. Th.

WIESAND (Georg. Steph.) *iuristisches Handbuch* etc. Hildburgh. 1762. 8.

SCHOTTTEL (Iust. Georg.) *von unterschiedlichen Rechten in Teutschland.* Frankf. 1738. 8.

HOFFMANN (Io. Guil.) *Obf. iur. germanici.* Frf. 1718. 8.

EBERHARDT (Io. Hein.) *Beyträge zur Erläuterung der teutschen Rechte.* Frf. 1769. 8.

DREYER (Io. Carl) *Sammlung vermischter Abhandlungen zur Erläuterung der teutschen Rechte und Alterthümer.* IV. Th. 1754 seqq. 8.

EIVSDEM *zur Erläuterung der teutschen Rechte, Rechtsalterthümer und Geschichten angewante Nebenstunden.* Bützow und Wismar 1768.

§. 57.

Absolutis subsidiis historicis iurisprudentiae privatae germanicae, sequuntur II) PHILOLOGICA SVBIDIA huius studii. Hue refero I) *grammatica subsidia*, feu notitiam linguae germanicae, antiquae praesertim, sed et hodiernae, cui studio inseruiunt *glossaria* et *idiotica*, quae vero, cum scripta iuridica non sint, hic non recensenda.

§. 58.

Porro huc pertinent 2) *subsidia critica*, quae quoad iurisprudentiae germanicae studium quidem tanti momenti non sunt, ac sunt quoad studium iurisprudentiae romanae: ast tamen et huius studii culturam insigniter promouent. Datur itaque et *ars critica iuris germanici*, cuius momenta ex parte conueniunt cum iis, quae tanquam artis criticae iuris romani potiora momenta supra §. 23. laudauimus, quibus hic accedit *ars diplomatica*, quatenus ea concernit diplomata germanica.

GEORG. STEPHAN WIESAND *de usu artis criticae in iure germanico*. Ienae 1755.

§. 59.

Et hic quoad 3) *subsidia poetica* vel verbo monendum, non plane deesse poetica subsidia in studio iurisprudentiae priuatae germanicae, dum negari nequit dari poetas germanos, quorum studium inferuire potest studio iuris germanici, quod vel vnicum exemplum elegantis ingenii Poetae, cui vulpeculam Reinecke (Reinecke de Voss) debemus, probat.

10. CARL. DREYERS Abhandlung: von dem Nutzen des reitsichen Gedichtes Reinke de Voss in Erklärung der teutschen Rechts-Alterthümer insonderheit des ehemaligen Gerichts-Wesens. In Dessen zur Erläuterung der teutschen Rechte, Rechtsalterthümer und Geschichten angewandten Nebenstunden. Num. I. p. I — 256.

Juristrey aus den Minnesängern gezogen in den neuesten Manigfaltigkeiten meistens iuristischen Inhalts num. VI.

§. 60.

Vltimam classem subsidiorum iurisprudentiae priuatae germanicae constituunt III. *SUBSIDIA IVRIDICA* dupli-

duplicis generis, nimirum studium 1) *iurisprudentiae positiuae generalis*, quam delineavi in noua introd. in iurispr. positiuam; 2) *iurisprudentiae publicae germanicae*.

TIT. III.

DE SVBSIDIIS SPECIALIBVS IVRIS-
PRVDENTIAE PRIVATAE
FORENSIS.

§. 61.

Praeter subsidia iurisprudentiae priuatae romanae et germanicae, dantur adhuc specialia subsidia iurisprudentiae forensis, a fontibus eius (§ 31 seqq) diuersa. Sunt vero haec subsidia 1) *experientia iuridica*; 2) *notitia ICTorum qui dici solent pragmatici ICTi eorumque scriptorum pragmaticorum*.

§. 62.

Quod attinet I. *experientiam iuridicam*, ea est cognitio, reflectendo ad casus in foro obuementes, acquisita, indeque medium quo peruenitur ad eam, est obseruatio casuum forensium. Inter varios vsus, quos habet obseruatio casuum forensium, indeque acquisita experientia iuridica vero, est et hic, quod doceat obseruantiam seu praxin forensem, et eatenus experientia iuridica ad subsidia iurisprudentiae priuatae forensis referri potest.

HENR. BROCKES Praefatio de experientia iuridica. Tom. III. observ. WERNHERI praemissa.

§. 63.

Quoad II. *notitiam ICTorum pragmaticorum eorumque scriptorum*, quae faciunt ad eum fontem iurisprudentiae

tiae

trae forensis, quem praeiudicia et testimonia DD. qui de praxi testari possunt, constituunt, sequentia scripta eorumque auctores notari merentur

I. Systemata et compendia iurisprudentiae priuatae rom. germ. forensis, secundum ordinem

I. Institutionum vel Pandectarum.

HOPPII (Ioach.) *Comment. succincta ad Inst. Iustinianas.* Edit. nov. Francof. 1772. 4.

STRVVI (Georg. Ad.) *Synagma iuris civilis, cum comment. PETRI MÜLLERI* Tom. III. Norimb. 1738. 4.

LAVTERBACHII (Wolfg. Ad.) *collegium theoretico-practicum.* Tub. 1726. postea saepius recusum. 4.

BOEHMERI (Iust. Henn.) *Introductio in ius Digestorum.* Editio decima 1761. 8.

HELLFELD (Io. Aug.) *Iurisprudentia forensis.* Edit. nouissima. Ienae 1779. 8.

MENCKEN (Lüder) *Tractatio synoptica Pandectarum theoretico-practica iuri communi vsuique moderno imperii et praecipue Saxonico accommodata.* Lips. 1693. fol.

2. Naturalem.

BERGERI (Io. Henr.) *Oeconomia iuris ad usum hodiernum accommodata.* Nouiss. ed. cura WINCKLERI Lips. 1770.

STRVVI (Georg. Ad.) *Iurisprudentia romano germanico-forensis.* Francof. cum notis SCHAVMBVURGII 1760. 4 mai.

SCHMIDII (Io. Lud.) *Institutiones iuris civilis in formam artis reductae.* Ienae 1771. 8.

DIETE.

46 SECT. III. DE SVBIDIIS SPECIALIBVS

DIETERICH (Car. Frid.) *Systema elementare iurisprudentiae civilis privatae communis Imperii romano germanici*. Erfordiae 1772. 8.

WEISHAVPT (Ad.) *Ius civile privatum*. Ingolstadii. Tom. I. 1771. Tom. II. 1773. 8.

LOBETHAN (F. G. A.) *Systema elementare iurisprudentiae privatae romano-germanico-forensis*. Halae 1778. 8.

Conspexus iuris civilis communis Germanorum cum nativi tum adsciti in tabulis quibusdam exhibitus. Altd. 1760. fol.

II. Reliqua scripta doctrinalia quae huc potissimum pertinent

STRYKII (Sam.) *Vfus modernus Pandectarum*. IV. Vol. Halae 1723. et postea saepius. Infertus quoque eius *Operibus praestantioribus*. Halae 1746. fol.

SHILTERI (Io.) *Praxis iuris romani in foro germanico*. Franc. 1713.

GROENWEGEN (Simon a) *Tractatus de legibus abrogatis et inusuratis in Hollandia vicinisque regionibus*. Amstel. 1699. 4.

LEEVWEN (Simon van) *Censura forensis theoretico practica*. Lugd. Bat. 1741. fol.

WERNERI (Io. Balth.) *Selectae observ. forenses*. Tom. III. Ienae 1738. seqq. fol.

FROCKES (Henr.) *Selectae obs. forenses*. Lubecae 1765. fol.

MEVII (Dav.) *Decisiones*. Edit. decima cum Praef. BOEHMERI Lipf. 1740. fol.

LEYSERI (Aug.) *Medit. ad Pandectas*. Tom. XI. ab a. 1745-1748. Lipf. et Gulpherbyti 4. Accessit Tom. XII. cura Höpfneri. Gissae 1774. eiusque pars secunda 1776.

1776. Editio Halensis in forma octava prodiit
1776° seqq.

STRVBENS (Dav. Georg.) *Rechtliche Bedenken V. Theile*,
Hannover 1776 seqq. 4.

CRAMERI (Io. Vlr.) *Observationes iuris uniuersi* VI. Tomi,
Wetzlariae 1758 seqq. 4.

FVFFENDORFF (Frid. Esaias) *Observationes iuris uniuersi*
IV Tomi. Franc. et Lipf. 1744 seqq. 4.

HOMMEL (Car. Ferd.) *Rapsodia quaestionum in foro quotidie*
obuenientium. Lipf. 1769 seqq. V. Vol. 4.

Promptuarium iuris Bertruchianum ad modum lexici iuris practi-
ci siue locorum communium ex recentiorum ICtorum scriptis.
Cura et studio CAR. FER. HOMMELII. Lipf.
1777. 8.

III. Scripta casuistica, casus ex iure priuato decisos
continentia, praesertim recentiora inter ea, veluti

BOEHMERI (Iust. Henn.) *Consultat. et Decisiones*. Tom. II.
et Tom. III. P. 2. et 3.

KANNEGIESSER (Leon. Henr. Georg.) *Collectio decisio-*
num supremi Tribunalis Appellationum Hasso Cassellani Tom.
I. Cassellis 1768. Tom. II. ibid.

ENGAVII (Io. Rud.) *Decisiones et Responso iuris selecta*. Ie-
nae. 1761.

SCHORCH (Christ. Frid. Imm.) *Collectio Responso et Sen-*
tentiarum Fac. iurid. Erfordiensis. Tom. I. Erford.
1770. fol.

SCHMIDT (Io. Lud.) *Oeffentliche Rechtsprüche* Iena 1777. 4.

SECTIO IV.

DE

METHODO SPECIALI IURISPRU-
DENTIAE PRIVATAE.

ZBERH. HABERNICKEL *de methodo iuris privati quo per Germaniam vivitur.* Goett. 1758.

FRID. WIDEBURG *Prol. de eo quod nimium est in iurisprudencia romana.* Halae 1731.

IO. STEPH. PÜTTERI *Conspectus iuris germ. privati hodierni nouo systemate tradendi.* Rec. Goettingae 1776. 8.

IO. HEVMANN *de iuris germ. studio vilitate persequendo.* In Praef. ad Exercit. Tom I.

GVIL. AVG. RYDLOFF *Comm. de iure germanico iusta methodo tractando.* Goett. 1767.

IO. IAC. MOSER *Gedanken von Erlernung der Privatrechtsgelahrtheit in eius Abhandlungen verschiedener Rechtsmaterien St. 14. num. 6.*

IO. DIET. MELLMANN *Specimen primum cautionum, quae in iuris germanici privati studio et applicatione sunt adhibendae* Kiliae 1776.

§. 64.

Supereft doctrina de methodo speciali iurisprudentiae priuatae (§. 1.), dum de eius necessitate et vilitate, vel in genere, vel in specie quoad iurisprudentiam priuatam germanicam, aliquid addi necesse non sit. Quae vero de methodo iurisprudentiae priuatae speciatim notanda sunt, partim eam *docendi*, partim eam *discendi* methodum concernunt.

CHR.

CHRISTOPH IO. CONR. ENGELBRECHT. *Commentatio de utilitate atque necessitate studii iuris germanici.* Helmst. 1722. 4.

GEORG HENR. ZINK. *Programma de utilitate et necessitate iuris germanici in cameralibus.* Brunsvigae 1746.

TIT. I.

DE METHODO SPECIALI DOCENDI
IVRISPRVDENTIAM PRIVATAM.

§. 65.

Ratione methodi docendi iurisprudentiam priuatam, ea quae *generatim* de ea monenda, separanda sunt ab iis, quae tantum methodum docendi vel *romanam*, vel *germanicam*, vel *forensam* iurisprudentiam priuatam concernunt. Quoad ea quae I. *generatim* methodum docendi iurisprudentiam priuatam concernunt notandum: 1) *deserendam esse vulgarem methodum secundum quam, olim ipsi textus compilationum iuris romani Iustiniani explicari solebant, quam exegeticam methodum appellare liceat, ex post vero paratitlorum usus, et tandem compendiorum secundum ordinem institutionum et pandectarum, sicque secundum nullum ordinem, explicatio, inualuit;* 2) *neutiquam separatim tradendam esse iurisprudentiam priuatam secundum ius romanum, germanicum et usum fori, sicque methodo pura non utendum: sed potius con-*

D *iunctim*

*iunctim totam iurisprudentiam priuatam, secundum naturalem ordinem, distincte et solide docendam esse ad filum talis systematis iurisprudentiae priuatae communis Rom. Germ. forensis, quale supra §. 12. delineauit. An vero caeteroquin haec methodus docendi axiomatica, systematica, demonstratiua, appelletur, modo sit naturalis, solida et perspicua, perinde est. Qui enim adhuc hodie methodi demonstratiuae, siue possibilitatem, siue utilitatem in iure impugnant, confirmant suo exemplo, artem non habere osorem nisi ignorantem, et nec hodie tales deesse qui pro vero habent, quod manifesto absurdum est, vulgare dicterium: *methodus est arbitraria.* Interim, vt dicam quod sentio, omnino et in hac parte iurisprudentiae, prout in omnibus reliquis, methodus demonstratiua est adhibenda tanquam optima methodus. Verum enim, immo verissimum, est b. CLAPROTHI in der Vertheidigung der mathematischen Lehrart in der Rechtsgelahrtheit Abt. 2. hac de re iudicium: *So bald ich jemand von der Verbindlichkeit der mathematischen Lehrart zu folgen loszähle, so bald gebe ich ihm die Erlaubnis unrichtige Erklärungen zu machen, unbestimte und zweideutige Sätze vorzubringen, falsche Schlüsse zu folgern, erst das Unbekante und bernach das Bekante zu sagen, das Unterste zu Oberst zu kehren, mit einem Wort, zu rasen.**

Meine Gedanken über die Ordnung der Pandecten. Leipzig.
1758. 8.

Ver-

Vertheidigung der Pandectenmethode in einem Sendschreiben an den Verfasser des Aufsatzes: Meine Gedanken über die Ordnung der Pandecten. Ibid. eod.

10. FRID. VON TROLTSCH *Gedanken vom Reformiren des Rechtes*, in EIVS Anmerkungen und Abhandlungen in verschiedenen Theilen der Rechtsgelahrtheit. Abh. III.

V. V. CC. IO. WOLFG. TRIERI et GODOPR. SELLII *triga opusculorum quibus de usu et abusu methodi axiomatice in iurisprudencia disceptatur. Coloniae 1750. 8.*

10. FRID. BERG *gründlicher Beweis, daß das römische Recht sich demonstriren lasse. Rost. 1743. 8.*

§. 66.

Porro II. *speciatim* de methodo docendi quoad
 1) *romanam iurisprudentiam priuatam* notandum a) *nisi doctrina iuris priuati talis sit, de qua silent leges romanae, in qualibet doctrina praemittendum esse ius romanum, secundum vicissitudines huius iuris (§. 38.) si tales ad-*
sunt, ita, vt praemisso iure Anteiustiniano sequatur ius Iustinianicum in proprio et stricto sensu sumtum, vt et pro re nata, Postiustinianicum; b) in qualibet doctrina ad generalissima principia, quantum fieri potest, reducendum esse ius romanum; c) in demonstrandis veritatibus iuris romani ad fontes (§. 16 seqq.), et in horum interpretatione ad subsidia (§. 36 seqq.) iurisprudentiae romanae recurrendum esse; d) si ad criticam legis romanae interpretationem con-
fugiendum, principiis generalibus interpretationis criti-

cae, in iurisprudentia positiua generali explicandis, vnice inhaerendum, cum desint speciales regulae interpretationis criticae legum romanarum.

Betrachtung über die Frage: kann man das römische in Teutschland so genannte gemeine Recht auf wenige einfache und allgemeine Regeln bringen. Erste Abtheilung. Frankf. und Leipz. 1777. 8.

IO. GEORG. SCHLOSSER *Vorschlag und Versuch einer Verbesserung des teutschen bürgerlichen Rechtes ohne Abschaffung des römischen Gesetzbuches. Leipz. 1777. 8.*

ERN. IOACH. de WESTPHAL *Disq. de cautelis et mediis studii explicandi leges romanas, quae eius Meditationi de iur. Rom. et Germ. distinctae tractationis origine etc. adiecta.*

ERN. MART. CHLADENIUS *ambitus elegantioris iurisprudentiae, Witt. 1747.*

IO. MELCH. GOTTL. BESEKE *Versuch einer Abbildung eines römischen Rechtsgelehrten als eine Vorbereitung zum Unterrichte in der römischen Rechtswissenschaft. Mitau 1777. 4.*

§. 67.

Quae speciatim quoad 2) *germanicam* iurisprudentiam priuatam in docendo non negligenda sunt, huc redeunt: a) *nisi cesset ius romanum, demum eo absoluto sequi ius germanicum in qualibet doctrina*; b) *ius germanicum vere vniuersale, non particulare, docendum esse*; c) *vicissitudines iuris germanici (§. 52.) si tales adsunt*

non

non negligendas, easque secundum ordinem chronologicum, quoad ius germanicum antiquum, medium et nouum recensendas esse.

10. GOTTL. GONNE Consultatio de inuertendo iura docendi ordine. Erlangae 1756. 4.

§. 68.

Sic absoluto iure priuato vel romano tantum, vel germanico tantum, vel utroque hoc iure, quoad 3) forensis iurisprudentiam priuatam, seu usum hodiernum, ratione eam docendi methodi notandum: *extra casum pugnae diuersorum iurium, usus hodiernus secundum dicta §. 32. principia breuibus indicandus. In casu pugnae diuersorum iurium vero, quando usus hodiernus est purus, ex principiis §. 33. obuiis definiendum est, an iure peregrino, vel iure domestico utamur in foro: quando vero est mixtus, qualis mixtura ex iure peregrino et germanico obtineat, determinandum.*

KRN. IOACH. de WESTPHAL de iuris romani indole et obligandi diuersa ratione et dignitate in foris apud Romanos et Germanos exercitatio historica et iuridica forensis. Rostochii et Lipsiae 1726. 4.

TIT. II.

DE METHODO SPECIALI DISCENDI
IVRISPRVDENTIAM PRIVATAM.

§. 69.

Praeter generalia discantis iurisprudentiam officia, tam in academiis, quam finitis studiis academicis, alibi tradita, discens in discenda iurisprudentia priuata romano-germanico-forensi speciatim quoad 1) *rectam coniunctionem studiorum subsidiariorum cum studio iurisprudentiae priuatae, minimum studia subsidiaria iuridica, tam iuris romani (§. 50.), quam germanici (§. 59.), si non praemittere, tamen cum eo combinare debet.*

§. 70.

Est porro e re discantis qui secundum systematicum ordinem discit iurisprudentiam priuatam, eum 2) *in qualibet iuris priuati romani doctrina, sedem doctrinae, non solum in Pandectis, sed et in Codice, Nouellis et Institutionibus indagare, ne careat hoc methodi vulgaris unico commodo, sedem doctrinarum iuris romani magis notam fieri, quam in systematica eius tractatione.*

§. 71.

Tandem discens 3) *in repetitione praelectionum iuris priuati, in singulis doctrinis eius recurrere debet ad iuris naturalis studium, ut sic quoad quamlibet doctrinam ei*
cognitum

cognitum fiat: quid iuris naturalis sit? quid iuris peregrini, praesertim romani, sit? quid iuris germanici communis sit? quid in foro, saltem in regula, ubique obtineat?
 Tum enim inoffenso pede finitis studiis academicis progredi potest ad quaestionem: *An, et in quo, differat ius priuatum patrium a iure communi.*

§. 72.

Huius, si quid video, methodi iurisprudentiae privatae in docendo et discendo eam, insignes fructus et effectus sperari possunt in cathedra et foris. Sic enim iurisprudentia priuata prolixa, difficilis, incerta et oriosa, fit certa, solida, pragmatica, cum insigni difficultatis et prolixitatis diminutione. Latius haec omnia probauit magnus quondam ICtus et academiae Kiloniensis ornamentum ERN. IOACH. DE WESTPHAL in aureo libello in margine adscripto, cuius verba ibi §. 14. pag. 33. obuia, in quibus de commodis et fructu distinctae tractationis iuris romani et germanici, iuncto vsu hodierno, loquitur, hic legi merentur, et haec sunt: „De
 „ nique vero effectus huius tractationis est, quod non
 „ acquiescamus in iuris romani cognitione scholastica et
 „ curiali, sed defectum eiusdem et insufficientiam expleamus in
 „ Germania foris cognitione multiplicium, quorum
 „ nesciae sunt Institutiones et Pandectae romanae, iuris
 „ germanici vniuersalis et particularis argumentorum,
 „ quorum vsus in vita et praxi apud Germanos adeo in
 „ signis

„signis est, vt animum in sententiae religione denuo con-
 „fortent atque stabiliant: illum demum felicem esse, qui
 „didicit non dediscenda in republica et ciuitate, hoc est,
 „qui profiretur iurisprudentiam romanam et germanicam
 „solidiorem, ex intimis iurium visceribus haustam, ac-
 „curatam, rationibus et principiis subnixam, certam
 „proinde, ad vsus forenses patriae, collato vtriusque iu-
 „ris concentu vel discrimine, applicatam, adeoque non
 „cathedris solum et scholis accommodatam, sed etiam cu-
 „riis, ciuitatibus, vsui reipublicae et iudiciorum Ger-
 „maniae.„

ERN. IOACH. de WESTPHAL *Meditatio de iuris romani et
 germanici distinctae tractationis origine, ratione et fructu in
 theoria et praxi etc. Accedit dissertatio de cautelis et mediis
 studii explicandi leges romanas.* Sundii et Lipsiae 1727. 8.

Kc 3699a

1478

ULB Halle

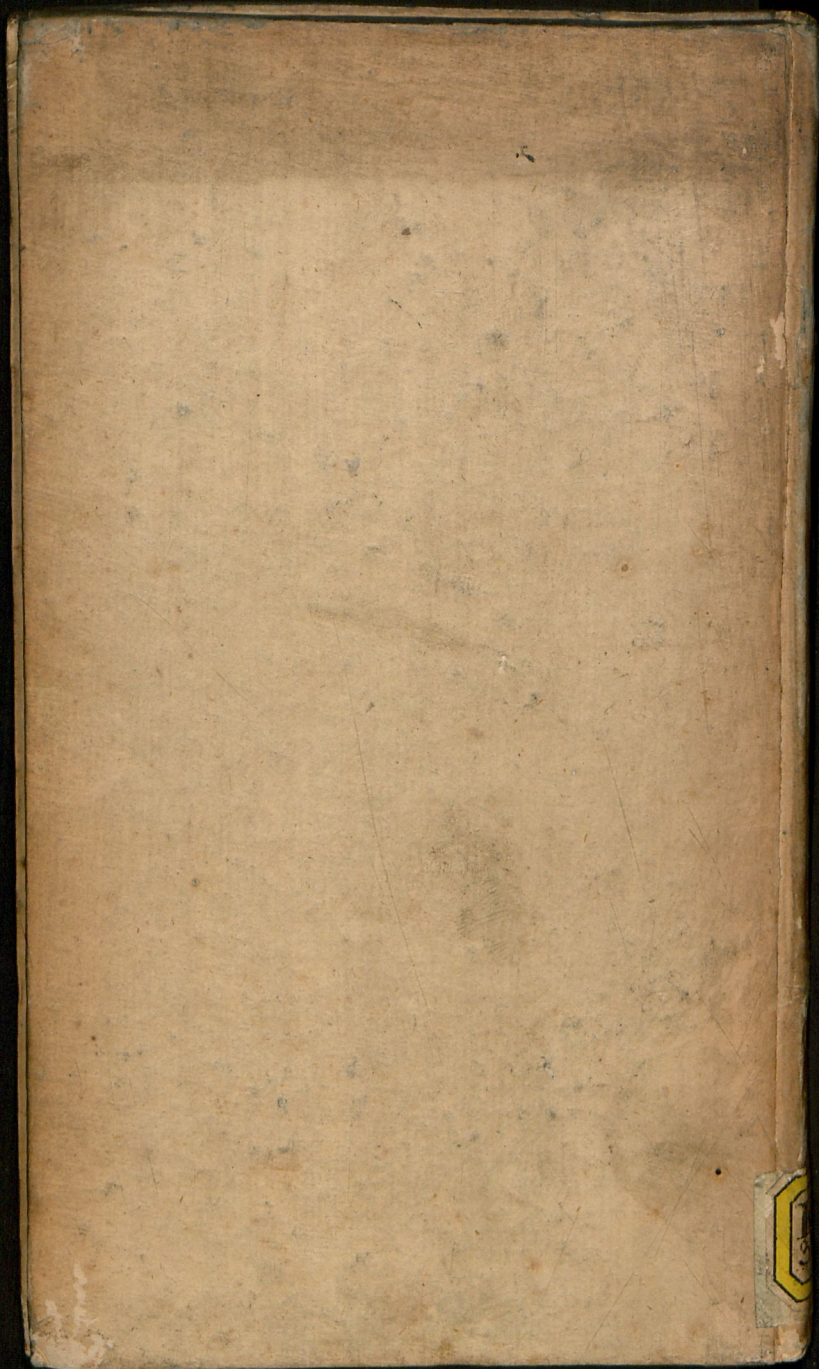
3

006 663 427

1478

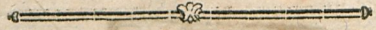

Inches
Centimetres
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19
B.I.G.
Black
3/Color
White
Magenta
Red
Yellow
Green
Cyan
Blue

Farbkarte #13

DANIELIS NETTELBLADT
PRAECOGNITA
SPECIALIA
IVRISPRVDENTIAE
PRIVATAE COMMVNIS
ROMANO - GERMANICO
FORENSIS.

IN
VSVM PRAEELECTIONVM.

EDITIO LEGITIMA SECUNDA.

HALAE
EX OFFICINA RENGIERIANA.
MDCCLXXXIX.